

5.

PRASTARÉ HRANICE ČESKOMORAVSKÉ CÍRKEVNÍ ORGANISACE ZABÍRAJÍCÍ I VĚTŠINU SLOVENSKA, ČÁST POLSKA A UKRAJINY. R. 1086.

Roku 1086 došlo v Řezně k památnému aktu obnovy hranic pražské diecéze se strany představitelů středověké římské říše. Zvláště významné bylo, že na východě objímaly tyto hranice většinu dnešního Slovenska, část Polska (Krakovsko) a dokonce i část dnešní Ukrajiny (východní Halič). Politický smysl tohoto jednání byl v tom, že zde docházela politického uznání stará expanse státu Přemyslovců směrem na východ, v tradicích někdejšího státu velkomoravského.

Skutečně také mnohé nasvědčuje tomu, že hranice pražské diecese, jak jsou zde narysovány, pocházejí ne pouze z roku 973, kdy pražské biskupství bylo založeno, nýbrž už ze samé 2. poloviny 9. století, kdy představovaly obvod moravské arcidiecese Metodějovy a tím i hranice Velké Moravy v době jejího největšího mocenského rozpětí.

Při historickém výkladu tohoto textu jest míti na paměti, že starobylá místní jména zde zaznamenaná nemusi ve všech případech znamenati „kmeny — plemena — knížectví“, jak až dosud soudila většina badatelů, nýbrž zčásti prostě jen administrativní celky (oblasti) raně feudálních států, kterými byly jak říše velkomoravská, tak — a to zejména — stát Přemyslovců 10. a 11. století.

Tak na př. nesporně je hradskou oblastí (provincií) „Tugust“, a to ovšem oblastí pomezí, zvláště rozsáhlou a významnou. Ke jménu „Tugust“ jest zřejmě nutno domyslíti si substantivum „provincia“ nebo možná i „civitas“ (proto také femininum „quae“). Totéž platí o jméně „Sedlca“, jež označuje další pomezí oblast, na sever od Domažlicka, t. zv. Sedlecko nebo Sedlčansko, pozdější Chebsko včetně Loketska. Pravděpodobně jsou takovouto hradskou správní oblastí (provincií) i Litoměřice v textu jmenované.

Z ostatních označení jsou Lučané, Dačané (Děčané), Lemuzi, Pšované a Chorváci v Čechách samých; Chorváci (druzí), Slezané, Třebované, Bobřané a Dědošici v Poodří (pozdějším Slezsku); a konečně i Milčané v pozdějším Sasku na sever od Čech — vesměs odvozena ze starých jmen kmenů-plemen-knižectví. Jsou to totiž etnická původně označení, která v Čechách už nejméně od doby Bořivojovy (od třetí čtvrti 9. století) znamenají prostě jen krajiny, oblasti, části země, a to nikoli ve smyslu politických celků, nýbrž ve smyslu geografickém. Jsou to v Čechách nejméně už od počátku 10. století označení ryze historická, která někdy v 11. století vyšla pak už z užívání, neboť zatím staly se základem, prakticky mnohem důležitějším, administrativního rozdělení jádra přemyslovského státu, české země, hrady jako články státního aparátu, a těchto hradů v každé bývalé kmenové oblasti bylo více (mnohé z nich byly prastarého původu). Při tom ovšem nelze vyloučiti, že dlouho ještě nejen jednotlivé hrady, nýbrž i jejich skupiny a především ony staré celé někdejší oblasti plemen-kmenů-knižectví bývaly ústředními přemyslovskými věvodami dávány do správy zvláštním knížatům, ať už přemyslovským či z jiných rodů (v tomto případě šlo obyčejně spíše o ponechání „vlády“ původní místní dynastií) pod vrchní vládou pražských panovníků.

Že oblasti polské a uherské (slovenské) v dokumentu uvedené jsou prostě větší či menší provincie ve smyslu administrativního rozdělení státu, je mimo pochybnost. Naproti tomu jméno Moravy přichází zde zřejmě opět jen jako označení etnicko-geografické.

Mimořádně pozoruhodné ovšem je, že dokument považuje větší část dnešního Slovenska za legální složku přemyslovského českého státu.

Z literatury:

Otakar BAUER, O nejstarší listině archivu České koruny, sborník „Miscellanea historico-juridica“, Praha 1940, str. 5—15.

Václav VANĚČEK, Vnitřní organisace Čech a Moravy v době přemyslovské, Věstník České akademie věd a umění, roč. 51, 1942, str. 13—40.

Ljudmil HAUPTMANN, Das regensburger Privileg, MIÖG, 62, str. 146—154.

In nomine sanctę et individue trinitatis. Henricus, divina favente clementia Romanorum tercius imperator augustus. Regio nomini et imperatorię dignitati congruere novimus, ut ecclesiarum dei utilitatibus ubique opitulantes dampna vel iniurias earum, quacumque necesse fuerit, propulsemus. Quapropter universis dei nostrique fidelibus tam futuris quam presentibus notum esse volumus, qualiter noster Bragensis episcopus Gebhardus sepe confratribus suis et coepiscopis cęterisque principibus nostris ac novissime nobis conquestus est, quod Bragensis episcopatus, qui ab inicio per totum Boemię ac Maravię ducatum unus et integer constitutus et tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore sic confirmatus est, postea sine antecessorum suorum suoque consensu sola dominantium potestate subinthonizato intra terminos eius novo episcopo divisus esset et imminutus.

Qui cum Mogontię coram legatis apostolicę sedis, presentibus nobis ac plerisque regni nostri obtimatibus, eandem querimoniam intulisset, ab archiepiscopis Wezelino Mogontino, Sigewino Coloniensi, Eilberto Treuerensi, Liemaro Bremensi, ab episcopis quoque Theoderico Wirdinensi, Conrado Traiectensi, Vdalrico Eistetensi, Ottone Ratisponensi cum assensu laicorum: ducis Boemiorum Wratizlai et fratris eius Cvnradi, ducis Friderici, ducis Liudaldi, palatini comitis Rabodonis et omnium, qui ibidem convenerant, primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu Bragensi sedi est adiudicata.

Termini autem eius occidentem versus hii sunt: Tugust, que tendit ad medium fluminis Chub, Zedlza et Lusanę et Dazana, Liutomerici, Lemuzi usque ad mediam silvam, qua Boemia limitatur. Deinde ad aquilonem hi sunt termini: Pssouane, Chrouati et altera Chrowati, Zlasane, Trebouane, Pobarane, Dedosize usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurrunt termini. Inde ad

Ve jměnu svatě a nedřlně trojice. Jindřich, z přizně boží laskavosti třetí císař Římanů, rozmnožitel. Je nám známo, že jměnu královskému a hodnosti císařské přísluší, abychom — kdekoli by to bylo nutno — podporovali prospěch božích kostelů a škody a újmy jejich odvraceli. Pročež chceme, aby bylo známo všem, kdož věrně poslouchají boha a nás, budoucím i přítomným, že náš pražský biskup Gebhard často svým spolubratřům a spolubiskupům a ostatním knížatům a naposledy i nám si stěžoval, že pražské biskupství, které od počátku bylo zřízeno jediné a společné pro celé vévodství Čech a Moravy a potvrzeno takto jak papežem Benediktem, tak prvním císařem Ottou, později bylo rozděleno a zmenšeno beze svolení jeho předchůdců i jeho tím, že pouhou mocí vládců byl v jeho hranicích dosazen nový biskup.

Když byl (pražský biskup) v Mohuči přednesl tuto stížnost před legáty apostolského stolce za přítomnosti nás a mnohých předáků našeho království, byla ona původní biskupská oblast se vším rozsahem svých hranic přisouzena pražské stolici rozhodnutím arcibiskupů Vezelina mohušského, Sigevina kolínského, Eilberta trevírského, Liemara brémského a biskupů Dětřicha verdunského, Konráda utrechtského, Oldřicha eištetského, Otty řezenského, se souhlasem laiků: vévody Čechů Vratislava a jeho bratra Konráda, vévody Bedřicha, vévody Liudalda, falckrabího Rabody a všech, kteří se tam sešli.

Hranice pak jeho (biskupství pražského) proti západu jsou tyto: (oblast) Tugust, která sahá ke středu řeky Chuby, Sedlca a Lučané a Dačané, Litoměřici, Lemuzi, až ke středu lesa, jímž jsou ohraničeny Čechy. Potom k severu jsou tyto hranice: Pšované, Chorvati a jiná (oblast) Chorvati, Slezané, Třebované, Bobřané, Dědošici až ke středu lesa, jímž (hranicím Čech) jdou vstříc hranice Mil-

orientem hos fluvios habet terminos: Bug* scilicet et Ztir cum Gracouua civitate provinciae, cui Uuag nomen est, cum omnibus regionibus ad predictam urbem pertinentibus, que Gracouua est. Inde Ungrorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Triti dilatata procedit. Deinde in ea parte, que meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad flumen, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est More, et eiusdem montis eadem parochia tendit, qua Bauuaria limitatur.

Mediantibus itaque nobis et communi principum aspirante suffragio peractum est, ut dux Boemie Wratislavs et frater eius Cvonradvs supradicto Bragensi episcopo fratri suo parochiam iudicario ordine requisitam ex integro reprofiterentur et redderent.

Proinde nos rogatu eiusdem episcopi racionabiliter inducti, Bragensis episcopatus redintegrationem nostre imperialis auctoritatis edicto illi et successoribus eius confirmamus et stabilimus, inviolabiliter decernentes, ne ulla post hac cuiuslibet condicionis persona vel ulla societas hominum Bragensi ecclesie quicquam sui iuris in prenotatis terminis alienare presumat. Cuius redintegrationis et confirmationis auctoritas ut omni evo stabilis et inconversa permaneat, hanc cartam inde conscribi, quam, sicut infra apparet, manu propria roborantes impressione sigilli nostri iussimus insigniri.

Signum domini Henrici tercii Romanorum imperatoris augusti.

Herimannus cancellarius vice Wezelonis archicancellarii recognovit.

Data...

čanů. Potom k východu má (pražské biskupství) tyto řeky za hranice: totiž Bug* a Stir s hradem Krakovem a s provincií, jejíž jméno je Váh, se všemi krajinami, náležejícími k řečenému hradu, totiž ke Krakovu. Pak s přidáním pomezí Uhrů postupuje v šíři (pražské biskupství) až k horám, jejichž jméno je Trity (Tatry). Potom v té části, která hledí na jih, s přidáním krajiny Moravy až k řece, jejíž jméno je Váh a až ke středu lesa, jehož jméno jest More a téhož pohoří (středu) sahá oblast onoho biskupství, jímž jest ohraničeno Bavorsko.

Za našeho zprostředkování a na společný souhlasný projev knížat bylo vyjednáno, že český vévoda Vratislav a jeho bratr Konrád plně nahradí a vrátí řečenému pražskému biskupovi, svému bratrovi, biskupskou oblast, již se soudním postupem znovu domohl.

Pročež my, vedeni k tomu rozumně žádostí téhož biskupa, jemu a jeho nástupcům potvrzujeme a upevňujeme opětné zcelení pražského biskupství výrokem naší císařské autority, neporušitelně určující, aby napříště žádná osoba, jakéhokoli postavení a žádné spolčení lidí neopovažovalo se pražskému kostelu cokoli z jeho práva odcizovat v hranicích výše poznamenaných. A aby po všechny věky váha tohoto opětného zcelení a potvrzení trvala pevná a nezvrácená, nařídili jsme sepsati o tom tento list, který, jak dále je vidno, stvrdili jsme vlastní rukou a dali jsme označiti přítížtšením naší pečeti.

Znamení pana Jindřicha, třetího císaře Římanů, rozmnožitele.

Ověřil Herman, kancléř na místě Wezela, arcikancléře.

Dáno...

Text je převzat z edice G. FRIEDRICH, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I., str. 92—95, č. 86. — K překladu srov. Doskočil, Listy a listiny (1938), str. 12.

*) Míni se Bug severní, přítok Visly.